

MUSA'LAR MİTOLOJİSİNİN AHLAK ÖNCÜLLERİ

AYNA İSABABAYEVA

Yrd.Doç.Dr., Erciyes Üniversitesi,
Güzel Sanatlar Fakültesi, Müzik Bölümü,
isababayeva@erciyes.edu.tr

ÖZET

Antik Yunan mitolojik karakterlerin Antikite döneminin dışındaki tarihsel hayatı, sıkça bu karakterlerin fragmanlı aydınlatması problemiyle karakterize edilebilir. Çoğu zaman her bir mitolojik karakteri sadece bir tek niteliğiyle tanımlanmaktadır. Diğer taraftan, bu karakter, ona atfedildiği bu özel niteliği kültürel olarak sunmaktadır. Bunun yanında, diğer niteliklerinden oluşan zengin bir paleti tamamen yok sayılmaktadır. Örneğin, günümüzdeki hayat ve kültürde antik Yunan mitolojisinin en popüler karakterleri Musa'lardır. Ancak, çağdaş bir insanın Musa'lar hakkındaki bilgileri genel olarak onun ilham verdiği efsaneden ibarettir ki bu faktör antik Yunan düşüncesi için ikincil, bir tür yardımcı unsur olarak kabul edilmekte idi. Bu mitolojinin temeli ise hayatta ve özellikle sanatta etik ve ahlak ideasıdır. O, bu mitolojiyle ilgili her şeyi etkileyen ve her şeyi aydınlatan görünmeyen bir güç olarak hissedilmektedir.

Musa'lar mitolojisinin tüm bileşenleri – Musa'ların doğuşu ve varlığı, onların fonksiyonları ve diğer mitolojik karakterleri ile etkileşimi bu çalışmada Musa'lar mitolojisi Ethos'u açısından değerlendirilecektir. Musa, şair, sanat eseri, dinleyici gibi kavramların arasında ilişkileri felsefe ve etik açısından incelenecektir. Bu ilişkilerin arasında olan problemleri antik Yunan kültürü çok erken, daha "arkaik" döneminde tespit etmiş ve bu problemin çözümünün ilk deneyimi Musa'lar mitolojisinde gerçekleşmiştir.

Anahtar Kelimeleri: Musa, mitoloji, sanat, müzik, yaratıcılığın etiği, felsefe, ahlak.

ETHICAL PREREQUISITES OF THE MUSES MYTHOLOGY

ABSTRACT

The existence of the Ancient Greek Mythological characters beyond the Antiquity is often related to the problem of fragmentary interpretations of these figures when each of them embodies and characterizes just only one certain feature and represents this feature in the culture. At the same time the richest palette of other elements which is represented with that mythological tradition is almost absolutely ignored. So, Muses are some of the most popular and the most frequently mentioned characters of the ancient Greek mythology. However, almost all that we know about the ancient Muse can be summarized, mainly, with the conception of inspiration, which was for an ancient Greek just a connotation, a secondary element. Whereas the base of these mythologies is an idea of morality, particularly in art. This idea presents an invisible power, which influences and illuminates absolutely all of the phenomena, related to this mythology.

These phenomena – the origin and essence of Muses, their relations with other mythological characters, their mythological functions are considered in this work in the context of the Muses' mythology's Ethos. The special attention is focused on the problem of the interdependence of such concepts as Muse, a creator, a piece of art, an audience. The problem of the relations between them was elicited with the ancient Greek culture at the very early, an "archaic" period of the Greek history and the first attempt to solve this problem was made in the frames of the Muses' mythology.

Key Words: *Muse, mythology, art, music, ethics in art, philosophy.*

Ayrılmaz birbirinden Musa ile Aşk,
kanımız heyecanla ateşler¹...
(Nekrasov, 1854).

Müzik ve Musa sözcükleri aynı kökene sahiptir. Onların antik Yunancada birbirine çok yakın doğası ve fonksiyonları vardı. Ayrıca, bu iki sözcüğün anlam olarak birbirine geçmesi o kadar belirgindi ki, çoğu zaman onlar birbirini tamamlayıcı olarak kullanılmakta idi. Örneğin, bir antik Yunanca sözlüğünde Musa'nın (an.Yun. μουσα) ikinci anlamı müziktir. Μουσειος ise hem Musa'lara ait hem müzikal demektir (Dvorezkiy 1958: 1111). Antikitede bu iki sözcüğün yakınlığı çok farklı şekillerde kendisini göstermiştir. En bariz olan morfolojik benzerliğin yanı sıra, bu iki kavramın hemen görülmeyen çok derin sosyal ve felsefi tutumları da mevcut idi. Bu ilişkilerin en ilginç özelliklerinden biri ahlaki temelidir, çünkü antik Yunan düşüncesi bu her iki kavramın, yani müzik kültürü ve Musa'ların mitolojisini, aynı temelin üzerinde inşa etmeye çalışmıştır. Antik Yunan düşüncesinin yarattığı bu derin fikir müzik felsefesinde daha sonra reddedilmiştir² ama buna rağmen müzik ethos'u ideasının gelişmesi için geniş bir tarihsel perspektifi yaratabilmiş ve Musa'ların mitolojisinin de ana fikrini oluşturmuştur. Bu ana fikir, ahlaki mükemmeliyeti ideasıdır. Bu mitolojinin tüm detayları bir mozaığın parçaları gibi antik Yunanlıların görmek istediği sanatın tablosunu oluşturmaktadır. Antik Yunan düşünürlerine göre sanatın esasında ahlakın olması gerekir. Bundan dolayı da mitolojide ve özellikle Musa'ların mitolojisinde etik ve ahlak soruları önemli bir yere sahiptir. Aslında, bir antik Yunanlının zihniyetinde tüm dünya iyi ve kötü' ye ayrılmaktadır. Bu etik kavramların en net ve parlak şekilde yansıdığı alan mitoloji ve özellikle Musa'lar mitolojisidir. İyilik ve kötülük konseptleri, Musa'ların mitolojisinde çok belirgin bir anlam almıştır. Ancak bu konseptlerin edebi çözümü antik mantalitesine göre yapılmıştır. İyilik ve kötülük, ahlak ve ahlaksızlık gibi kavramlar burada son derece metaforik olarak belirlenmiştir. Musa'ların mitolojisi, bu tür yaklaşımın en parlak örneklerindedir. Bu mitolojide her şey bir metafordur ve genel olarak da tüm bu mitoloji saf alegorik temelde kurulmuştur. Özellikle de bu, Antik Yunan kültürünün Musa'ların doğuşunu nasıl gördüğü, buna nasıl bir anlam yüklediği ve mitolojinin bunu nasıl yorumladığı için geçerlidir.

MUSA'LARIN KÖKENLERİ

Antik Yunan mitolojisinde Musa'ların en itibarlı tanrıçalar olduğuna inanılıyordu. Onların sihirli gücünü gösteren oldukça çok sayıda mitos vardır. Musa'ların etkisi, daha doğrusu onların sanatının etkisinin hem tanrılar hem insanlar üzerinde çok güçlü olduğu sanılıyordu. Onların sanatının etkisini Pindar şu şekilde anlatmaktadır:

Altın Lir – Apollon'un ve siyah bukleli Musa'ların ortak servetisin. Sana; oyun ve törenin başlangıcı itaat eder; yetenekli elinle koroyu yöneten prelütlerin seslerini dökerken, şarkıcılar da senin talimatlarını dinler. Sen tahrip edici ebedi ateşinin yıldırımını da söndürürsün. Zeus'un hükümdarlık sırasında, hızlı kanatlarını sarkıtarak muhteşem kartal uyukluyor ve sen lir, onun gözlerini kapatarak, vahşi kafasını karanlık bir buluta sarıp tatlı bir uykuya daldırmaktasın. Seslerinle büyülenmiş o, uykuda sırtını yavaşça esneterek kaldırıyor. Hatta iç karartıcı Ares bile korkunç silahını uzağa fırlatmış, kalbini şarkıyla tatlandırıyor – böylece, o lir, Leta'nın oğlu³ ve Musa'ların tarafından bağışladığı seslerin tanrıların kalplerini yumuşatır. Ancak, Zeus'un dünyada sevmediği her şey – yerde ve sonsuz denizde – pierida'lerin⁴ sesini duyup korkudan titrermiş... (79-80 [1 1-28]⁵).

¹ Tercümesi: Nevin Engin

² Antik Yunan felsefesi çerçevesinde geliştirilen sanat ethos'u teorisi geç antikitede bu periyodun bazı ünlü filozofların (örneğin, Gadaralı Philodemus ve Sextus Empiricus) tarafından tamamen çöktürülmüştür.

³ Apollon

⁴ Musa'ların başka isimlerinden biridir.

⁵ Kare parantez içinde antik metinlerin geleneksel numaralandırılması verilmektedir.

Bir antik Yunanlı için bariz olarak görünen bu güce olan inanç, kuvvetli mitolojik bilgilerin varlığından kaynaklanıyor olmalı idi. Bu bilgilerin en önemlisi jenealojik (soysal) delillerdir. Böylece, Antik kaynakların çoğu şunu söylemektedir: Musa'ların babası en üst tanrı Zeus, annesi ise hafıza tanrıçası Mnemosyne'dir⁶:

*Ben, döşeği Zeus ile paylaşan Mnemosyne'yi çağırır,
Güzelseli Musa'ları doğuran hakimime sesleniyorum,
Hafızası, zihni mahveden unutmaya tabi değil.
İnsanın tüm aklını ruhuyla birleştirip sıkı tutmakta
Böylece de, sağduyunun büyük gücünü çoğaltmaktadır⁷ (a.g.e. 257 [LXXVII 4-5]).
Gür sesli Zeus ve Mnemosyne'nin kızları,
O Pieridalar, şerefle parlayan muhterem Musa'lar!
Bir faninin, onu tek ziyaretinizden sonra sizden başka bir arzusu kalmaz!
Ruhumuzun eğiticisisiniz, doğruya ruhumuzu yöneltir,
İyilik gücüne sahip olan aklımızı hakim olup, yönetirsiniz... (a.g.e. 256 [LXXVII 4-5]).*

Yukarıdaki antik kaynaklara göre, Musa'lar neslini Zeus'tan almışlardır⁸, yani mitoloji tarafından onlara doğuşundan en olağanüstü erdemler ve sınırsız etkiler atfedilmiştir. Ancak, mitolojinin, Musa'ların annesi olarak hafıza tanrıçası Mnemosyne'yi belirttiğini de unutmamak gerekir. Bu durum şunu çok net göstermektedir: antik Yunan düşüncesi, henüz erken felsefi dönemindeyken, hafızanın ya da daha geniş olarak değerlendirirsek zihin aktivitesinin, Musa'ları temsil eden sanatların ve bilimlerin varlığı ve gelişmesi için bir zemin oluşturduğunun farkında olmuştur. Daha ilkel toplumda, birincil ve ikincil kavrayışlardan oluşan bu kombinasyonun deneyimi ve mitolojik olarak yaşatması o dönem için olağanüstü derin düşünme seviyesini göstermektedir. Böylece, antik Yunan mitolojisi, sanatın (burada metaforik olarak Musa'lar) var olması için iki temel kavramın gerektiğini koşul olarak tanımlamaktadır. Bir taraftan yetenek, yani ilahi bir kabiliyet (burada metaforik olarak Zeus) ve diğer taraftan herhangi bir mantıksal aktivitenin temeli olan zihniyet ve hafızadır (burada metaforik olarak Mnemosyne). Bu iki tanrı (Zeus ve Mnemosyne) antik mitolojisine göre Musa'lara ve Musa'ların temsil ettiği sanatlara himayesini vermektedir.

Musa'lar hakkında daha geç olan bir efsaneye de değinmek gerekmektedir. Buna göre: "Helicon'da, Musa'ların ormanına giderken, Aganippe adlı bir pınar varmış. Aganippe, Termessus'un kızı imiş, Termessus ise Helicon'da olan bir ırmaştır. O ormana yolda direk gidersen taş üzerine kabartma şeklinde oyulmuş Eupheme'nin (hayırlı şöhret demektir) resmine rastlarsın; derler ki, bu Eupheme Musa'ların sütanası imiş" (Pausanias 2002: 215 [IX,XXIX, 3]). Şüphesiz ki bu efsanede biz yine bir alegori ile karşılaşmaktayız. Eupheme, yani Hayırlı şöhret, Musa'ları besliyor ve metaforik olarak bu, Musa'ların her zaman şöhretli yolda (güncel dilimizde etik ve ahlaklı demektir) gideceğini işaret etmektedir.

Yukarıda bahsedilen, "masalsı" mitolojinin yanı sıra, coğrafi nitelikleri, yani gerçek olan coğrafi yerlerin isimlerini içeren, çok ilgi çekici başka efsaneler de vardır. Bu olay, Musa'ların tüm mitolojisini sanki daha hakiki yapmakta imiş görünmektedir. Farklı

⁶ Antikitede bu konuda bazı uyumsuzluklar vardı: "Çoğu mitograf (ve üstelik en güvenilir olanlar) Musa'ları, Zeus ve Mnemosyne'nin kızları olduğunu sanıyorlar, ancak bazı şairler (onların arasında Alkman) onların Uranus ve Gaia'nın kızları olduğunu inanmaktadırlar" (Siculus 2000: 22 [IV, 7,1]). Pausanias ise, antik şair Mimnermus'u hatırlayarak, şunu yazmakta: "büyük Musa'lar Uranus'un (göğün) kızları idi, diğerler ise, küçük olanlar, Zeus'un ki idi" [IX,XXIX, 2]. Ayrıca, Musa'ların, Kronos'un kızları olduğunu söyleyen kaynaklar da vardır.

⁷ Bu çalışmada antik şiirler, düz metin kaynaklarından ayırmak için italik verilmiştir.

⁸ Musa'ların menşesi şiir janrında çok estetik bir biçimde yansımıştır. Örneğin, Sappho'da Musa "altıntahtlı"dır (Athenaios 2004: 304 [XIII 599 d]).

bölgelerde yaşayan insanların, Musa'ların mitolojisini kendi kültürüne ait etme çabaları ancak bununla açıklanabilir: antikitede Musa'ların adı ahlak olarak lekesiz ve bu anlamda çok olumlu idi.

Musa'ların antikitede farklı isimleri vardı–hepsi de değişik coğrafi bölgelerinin adlarından türetilmiştir. Örneğin, Musa'lara sıkça “pieride” (περίδες sözcükten gelmektedir) yani Pierialı; helikonide ('ελικωνίδες) yani Helikonlu denmektedir (Ausonius 1993: 331). Bazen de Boeotialı olarak bilinmekte idi Musa'lar, çünkü Helicon dağı Boeotia bölgesindedir. Ausonius'ta böyle bir metne rastlıyoruz:

*Boeotialı Musa'lar, bu yalvarışı duyun
ve şarkıcıyı Latin Camenalara geri yollayın (a.g.e. 192).*

Tüm bu isimlerin; bölge, dağ gibi coğrafi isimlerden gelmesi ayrıca tabii olayların primitif tanrılaştırmasına da ikaz edebilir. Yani, büyük bir ihtimalle, bu geleneğin başında tanrıçaların ormanlar ve dağlarda yaşadığına inanılıyordu ve daha sonra bu primitif tabii mitolojinin temelinde Musa'lar mitosları gelişmiştir (bunu özellikle A.F.Losev vurgulamaktadır). Bu görüşün doğru olduğunun kanıtı ise diğer mitolojik tanrıça karakterlerinin varlığıdır.

MUSA'LARIN TARİHSEL “ANALOJİLERİ”

Antik Yunanistan'ın farklı bölgelerinde ve farklı zamanlarda Musa'lara benzeyen tanrıça kültleri vardı. Özellikleri ve mitolojik fonksiyonları da Musa'larınkine benzerdi. O tanrıçaların adları Charite, Camena ve Sieren'ler idi. Charite ve Camena'ların hakkında çok az bilgi bulunmaktadır. Bu mitolojilerin kronolojik tarihi da belli değildir. Ancak şurası şüphesiz ki, hem Musa'lar geleneği hem Charite⁹ geleneği bir zamanlar paralel olarak varlığını sürdürmüştür. Bunu bir antik atasözü hatırlatmaktadır: “sofra başında Charite'den az, Musa'lardan fazla¹⁰ insan olmamalıdır” (a.g.e. 283).

Charite'lar hakkındaki antik belgelerin eksikliği, özellikle Musa'lar hakkında elimize ulaşan çok zengin materyal ile kıyaslırsak, bu mitolojinin daha erken dönemlere ait olduğuna dolaylı bir delil olarak sayılabilir. Aynı şeyi Kamena'lar hakkında da söyleyebiliriz. Antik kültür karakterleri olan Kamena'ların hakkında birkaç kısa metin günümüze ulaşmıştır:

*Torumum, Musa'ların görev dışında kendi eğlenceleri vardır,
Kamena'ların da öyle (a.g.e. 11) ve
Kamena'mız, Musa'nı ayakta selamlar (a.g.e. 183).*

Bu metinlerden şu sonuçlar çıkarılabilir: Musa'lar ve Kamena'ların fonksiyonları benzerdi. Bu ilk metinden çok net olarak anlaşılıyor. Bu metin ve ona benzer metinler bir araştırmacıyı, bu iki grupların (Musa ve Kamena'lar) özdeş olması gibi çok yanlış sonuçlara getirebilir. Ancak ikinci olan kaynağa bakarsak onların hem değişik karakterlerin olduğunu hem de hiyerarşik pozisyonlarının farklı olduğunu anlarız. Çünkü Kamena, Musa'yı ayakta selamlar.

Tarihte Musa'larla aynı olduğu sayılan bir grup mitolojik karakter daha vardı: Seiren'ler. Seiren'ler hakkında çok sayıda edebi kaynak olduğu için, bu karakterlerin daha derin bir analizi yapılabilmektedir.

⁹ Ant.Yun. Χάριτες (lat. Gratiae) – Charite'ler, güzellik ve sevinç tanrıçaları (Dvoretzkiy 1958: 1766).

¹⁰ Yani üçten dokuza kadardır.

SEİREN'LER

Seiren'ler¹¹ hakkında sahip olduğumuz bilgiler için büyük ölçüde Homeros'a borçluyuz. Homeros, bu mitolojik yaratıkların, çok güzel ve detaylı bir tarifini vermektedir. Edebi eserinde Kirke, Odysseus'a şu şekilde ikazda bulunuyor:

*Demek her şey böyle oldu bitti,
Şimdi kulak ver sen benim diyeceklerime,
Hep hatırlatsın bir tanrı sana bu dediklerimi:
Seiren'lere varacaksın sen en önce,
Onlar büyüler yakınlarına gelen bütün insanları,
Kim yaklaşırsa bilmeden ve dinlerse onları, yandı,
Bir daha evinde onu ne karısı karşılasa, ne çocukları.
Seiren'ler onu çayırdı çınlayan ezgileriyle büyüler,
Çayırdın çevresinde kemikler vardır, öbek öbek,
Bunlar kemikleridir etleri çürüyen insanların,
Büzük büzük durur kemiklerin üstünde deriler.
Durma orada yürü, arkadaşlarının da tıka kulaklarını,
Tatlı balmumuyla tıka ki, onların sesini dinlemesinler,
İstersen dinle sen, ama bağlasınlar ayakta seni,
Hızlı geminin içinde iperle bağlasınlar
Kollarından bacaklarından orta direğe,
Ondan sonra dinle Seiren'leri doya doya.
Ama dostlarına yalvarır da, dersen ki ne olur iperimi çözün,
Bağlasınlar onlar senin bağlarını bir kat daha sıkı
(Homeros, Odysseia 2000: 203 [XII 37-54]).*

Bu efsanenin tarifini Pseudo-Apollodorus'ta da buluyoruz, ama orada özellikle müzik estetiği açısından çok önemli ilaveleri mevcuttur:

Odysseus döndükten sonra, Kirke onu müteakip deniz seyahatine uğurlamıştır. Odysseus'un yolculuğu Seiren'lerin yaşadığı adaların yakınında geçiyordu. Seiren'ler, Achelous ve Musa'lardan biri olan Melpomene'nin kızları idi. Onların adları Peisinoe, Aglaope ve Thelxiepeia idi. Seiren'lerin biri kithara çalarmış, diğeri şarkı söylermiş, üçüncüsü ise flüt çalarmış: bu şekilde Seiren'ler, onların yakınından geçen denizcileri baştan çıkarırlarmış. Belden aşağısı kuş vücudu şeklindedir. Odysseus, onların yakınından geçerken şarkılarını dinlemek istemiş. Kirke'nin tavsiyelerine uyarak seyahat arkadaşlarının kulaklarını mumlamış, kendisini ise geminin direğine bağlattırılmıştır. Seiren'lerin, onlarla kalmasının yalvarışlarına dayanamayarak, Odysseus yol arkadaşlarından onu direkten çözmelerini istemiştir, ancak arkadaşları onu daha da sıkı bağlamışlardır. Bu arada, daha önce Seiren'lere, onların yanından bir gemi onlara uğramadan geçerse, ölecekleri kehanet edilmiştir. Bundan dolayı da onlar ölmüşler (Pseudo-Apollodorus 1972: 96 [Epitome VII 18-19]).

Görüldüğü gibi, Homeros'tan farklı olarak Pseudo-Apollodorus'ta, müziğin rolü ayrı tutulmuş ve müzik burada daha da çok belli edici bir faktör olarak sunulmuştur. Özellikle Seiren'lerin çaldığı enstrümanlar gibi müzikal detaylar dikkat çekicidir. Seiren'lerden birisinin çaldığı kithara ya da bazı kaynaklarda lir, her zaman Musa'lar mitolojisiyle özdeşleşen iki enstrümandır. İlginç ama bu ve buna benzeyen sebeplerden dolayı kültür ve hatta bilim, Musa'lar ve Seiren'leri özdeşleştirme gibi istikrarlı bir meyil göstermektedir. Bunun temeli ise, hem Musa'ların hem Seiren'lerin müzik sanatı ile ilgili olmalarıdır. Bu olay bazı araştırmacılar için (örneğin, Gerzman) Musa'lar ve Seiren'lerin arasında tarihsel bir "analoji" olduğu idealarını ileri sürmek için yeterli bir temel oluşturmaktadır. Böyle bir sonuç, ancak Musa'ların ve Seiren'lerin dış görünüşüyle ilgili olan materyal mevzularının kıyaslaması yapıldığında doğru görünebilir. Ancak, antik dönem mantalitesi için çok daha önemli faktörlerin, örneğin, Musa'lar ve Seiren'lerin sanatının etik niteliklerinin ya da daha açık olarak, müzik sanatının Ethos'unun derin analizi, şunu göstermektedir: bu özellikler

¹¹ Ant.Yun. σειρήνες – 1. Seiren'ler 2. Hain baştan çıkarıcı 3. Letafet, Zarafet, Büyü (Dvoretzkiy 1958: 1466).

sadece bir birine benzememekle kalmaz, birbirine tamamen zıttır. Böylece, Musa'lar sanatının karakteri yaratıcı, inanç güçlendirici ve iyimserken, Seiren'lerinki (bunu çok sayıda antik kaynakları vurguluyor) tam tersi olarak karakterize edilmektedir. Büyüleyici ve iradesizleştirme özellikleriyle bu müzik, insanı Seiren'lerin köleliğine ve sonuç olarak ölümüne götürüyordu. Bu efsaneyi bir metafor olarak değerlendirirsek, bundan çıkarılabilecek en önemli sonuç şudur: müzik, yetenekli ama ahlaksız sanatçının elinde ise insan için son derece tehlikeli ve hatta ölümcül olabilir. Antik müzik felsefesi için en önemli ideası olan Ethos'un ışığında bakılırsa, bu iki mitos ancak birbirine tamamen zıt olarak algılanabilir.

Ancak mitoloji, mitosta bir problemi tespit ettiği zaman, aynı mitosta bu problemi çözecek olan araçları ve yöntemleri de göstermektedir. Bunun en parlak örneği Seiren'ler mitosudur. Burada, antik dönem düşüncesi hem müziğin ahlaksızlık aracı olabileceğini hem de bir insan ya da toplumun bundan kaçınması için uygun araçları da göstermektedir. Bu mitosta şu fikrin altı özellikle çizilmektedir: bir insan ona cazip ama onun için tehlikeli olan müziğe karşı koyamaz ve insan ancak fiziksel olarak bu müziği algılamadığı zaman (Odysseus ve onun seyahat arkadaşları gibi) ondan kurtulmuş oluyor. Böylece, Seiren'ler mitosuna, belki de tarihte ilk kez olarak, insanı, onu ahlaki olarak yok edebilecek müziğinden kurtarmanın gerektiğini ifade etmektedir. İnsanı ve toplumu, belirli bir müzikten zorla korunması için bu tür teklifler, insanlık tarihi boyunca tekrar tekrar ortaya çıkmıştır¹². Ancak bu örneklerin ilkinin Seiren'ler mitosunda görmekteyiz.

Seiren'lerin yaptığı müziğin türü ne idi? Mitoloji, bu müziğin şarkı¹³ olduğunu çok net olarak ifade etmektedir. Bazı kaynaklarda, bu şarkıların eşliğinin de var olduğundan bahsedilmektedir, ancak eşlikli ya da eşiksiz bu müzik her zaman vokal esastır¹⁴. Şunu belirtmek gerekir ki, Musa'lar da vokal-enstrümantal müziğinden daha çok enstrümantal müzik ile karakterize ediliyordu. Bunu hem edebi hem de görsel kaynaklar doğruluyor. Musa'lar, farklı müzik enstrümanlarının yaratıcı ve koruyucuları olarak biliniyordu. Bu enstrümanlar, Musa'ların sembolleri ve olmazsa olmazı idi: "Calliope kithara'yı, Thalia aulos'u, Terpsichore ise lir'i benimsemez, ancak her biri kendi özelliğini diğerlerinininki ile birleştirip, horona katkıda bulunuyor" (Themistius, *Orationes* XXI 225, akt. Gertzman 1995: 26).

Antik Yunan düşüncesi için Seiren'lerin müziği saf bir estetik idi, yani hiçbir etik ve ahlaki içeriği olmayan ve sadece estetik niteliği taşıyan bir sanattı. Bu özelliği daha antikitenin erken döneminde algılanmıştır:

Dünyada, hevesinde olmak ve ulaşması için çaba sarf etmeye değer üç şey vardır: birincisi – güzel ve iyi ün sağlayan olan; ikincisi – hayat için yararlı olan; ve üçüncüsü – zevk verendir. Bu zevk ise – ahlaksız ve yanıltıcı değil, ama sağlam, doğru ve kötülükten arındırandır. Çünkü zevk iki türlü olabilir: birini, oburluğumuzu ve şehvetimizi tatmin edici olanı o (Pisagor A.İ.) Seiren'lerin mahvedici şarkılarına benzetirdi; öbürünü ise, bütün güzelliklere hitap eden, doğru ve hayat için gerekli olan, hem onu yaşarken zevk veren, hem bittikten sonra da pişman ettirmeyen Musa'ların armonisine benzediğini söylerdi (Porphyry 1986: 422 [39]).

Ayrıca, Seiren'lerin mitolojisinde şu çok önemlidir: sanatlar, ahlak kılığını; ahlak kılığı ise sanatları belirtmektedir. *Mythographi Vaticani*'den bir örnek:

¹² Böyle fikirler daha çok dinlerde oluşur, ama kategori temelini mitolojiden alır.

¹³ İmparator Tiberius da, cevapsız kalacak aynı soruyu soruyor: «Seiren'ler hangi şarkıları söylerdi?» (Tranquilli, 1964: 102 [Tiberius 70, 3]).

Seiren'ler, sayı olarak üç, nehir tanrısı Achelous ve Musa Calliope'nin kızları, mitosa göre, yarı kız yarı kuştur. Onlardan birisi – şarkı söyler, diğeri flüt çalar, üçüncü de lir çalardı. İlk başta onlar Pelōris'in¹⁵, sonra ise Kaprea'nın¹⁶ yanında bulunurlardı. Şarkılarıyla baştan çıkarılan denizcilerin gemisini batırırlardı. Ancak, doğruyu söylemek gerekirse, onlar ahlaksız kadınlar idi, çünkü seyahat edenleri sefaletе düşürürlerdi, işte bundan dolayı onları gemi kazalarının suçluları olarak gösterirlerdi (Mythographi Vaticani 2000: 85 [I, 42]).

Bu metin, felsefenin ve dinin, mitolojide açıkça belirlenmemiş ve metaforik olarak ifade edilmiş fikirlerin ne kadar doğru deşifre edildiğinin bir örneğidir. Felsefe ve din, tüm bu mitolojik mesajları gerçekten çok iyi algılamaktadır¹⁷. Çoğu zaman bu mesajların karmaşık alegorik konuları arkasında, her zaman net görülmeyebilen ahlaki ve etik prensipleri saklıdır. Bu, Seiren'lerin mitolojisi için de geçerlidir. Burada da sanatta ahlaksızlık tehlikesi hakkında esas fikri diğеr bilgilerden ayırıp algılamak çok zordur. Ancak bu fikir açığa çıkarıldığı zaman, mitos adlı bu karmaşık tarihsel mozağin içerisinde tüm parçalar kendi yerlerini bulur ve tamamen diyalektik bir şekilde birbirini açıklar ve destekler. Bu şekilde, Seiren'ler mitosu sadece kendi içerisinde tam ve anlaşılır olmakla kalmıyor, ama antik kültüründe Musa'lar mitolojisi ile karşı karşıya konarak, tüm antik Yunan mitolojisinin organik bir parçası olarak algılanmaktadır.

Bu mitolojik tiyatro oyununda her rol ve tüm detayları, kültür tarafından şaşırtıcı ve dikkatli bir ilgi ile işlenmiştir. Her böyle bir detay mitolojinin sadece esas ideasını desteklemekle kalmamakta, kendisi de, sanat açısından çok değerli bir idea oluşturmaktadır. Musa'lar mitolojisinin esasını ve onun antikitede fonksiyonlarını aydınlatması için bu önemli detayları daha ayrıntılı inceleyelim.

MUSA'LARIN MİTOLOJİK ESASI VE FONKSİYONLARI

*"Biri, sadece nazımda ustalığın iyi bir şair olmaya yettiğini sanıp
Musa'lardan gelen sapıtmayı içinde duymaksızın
şiiir kapısına yanaşmaya cesaret ederse,
ancak yarım yamalak şair olabilir;
çünkü ilhamlı bir insanın vücuda getirdiği şiiir,
daima, heyecansız bir insanınkini gölgede bırakır"*
(Platon, 1991: 48-49 [Phaedr. 245 a]).

Bugün, Musa'ya romantik sayılabilecek olan bakış, antikite için bayağı uzak bir algılayıştır. Bir antik Yunanlı için Musa, ilk önce her insan için en doğru ve adaletli bir düzeni¹⁸ cisimlendiren yüksek bir varlıktır. Özellikle bu, sanat ile ilgili süreçlerle alakalıdır. Platon şunu söyler:

Nitekim, Musa'lar eser yaratırken erkeklerin sözlerine kadımlara yakışan renk ve ezgiler katacak, özgür kişilerin ezgi ve figürlerini oluştururken, kölelere ve özgür olmayan topluluklara özgü ritimler sokacak, gene özgür kişilere uygun ritim ve figürler tasarlarken bu ritimlere ters düşen ezgi ve sözler uygulayacak kadar yanlışa düşmezler; dahası, hayvanların, insanların, çalgıların seslerini ve bin bir çeşit gürültüyü tek bir şeyin taklidi olarak aynı esere hiçbir zaman sokmazlar. Buna karşılık bizim ozanlar bütün bunları iç içe işleyerek ve saçma sapan üst üste yığarak, Orpheus'un "neşe saati çalanlar" dediği insanları gülmekten kırıp geçiriyorlar. Çünkü bunların hepsinin karmakarışık edildiğini görürler (Yasalar 1998: 109-110 [Legg. II 669 cd]).

Platon burada çok belirgin olarak Musa'ların sanatı ve insanların sanatını birbirine karşı karşıya koyar. Platon için bu iki dünya birbirine maksimum değerinde antagonisttir. Platon için Musa'ların sanat dünyası bir ideal düzeninin örneği iken, insanların sanat

¹⁵ Sicilya'nın burnu.

¹⁶ Capri adası.

¹⁷ ki antikite için mitosun esası – hayati önemi taşıyan metaforik mesajdır ve bundan dolayı da hem din hem felsefe için önemli bir düşünme objesidir.

¹⁸ Antik Yunanlı biri buna logos derdi.

dünyası Musa'ların dünyasını yansıtan bir ayna gibidir, ancak yansıyan her şey burada birbirine karışır ve düzgün olmayan, biçimsiz ve çirkin şekilleri alır. Ancak şunu belirtmek gerekiyor: Platon burada asla estetikten söz etmiyor, tüm dikkati sanatın ahlak ögesine odaklanmıştır.

Platon; Musa'ların, sanatta kural ve kanun ile ilgili özel fonksiyonlarının var olduğunu belirtiyor. O, eskilerde her şeyin kanuni olarak belirlenmiş olduğunu ve herkesin o kanunlara gönüllü olarak uyması gerektiğini söyler. Özellikle bu filozof, müzik sanatında bütün türlerin birbirine karışmasından şikâyetçidir. Bunun sebebini ise, müzisyenlerin “doğadan yetenekli olup ama Musa'larda doğru kuralı ve adaleti bilmediğinden” (*Yasalar* 1998: 152 [*Legg.* III 700d]) meydana geldiğini söylemektedir. Bu kanunların, antik inancına göre Musa'lar tarafından belirlendiği ve doğru sanatın ancak bu kanunlara göre yapılabilir olduğuna inanılmaktadır. Antikitede, sanatta kanunların bulunması ve onlara titizlikle uyulması şu sebepten çok önemlidir: Musa'lar, insanın hayatını ancak “doğru” bir sanat aracılığıyla “doğru” bir biçimde etkileyebilir. Plutarchos şöyle der: “Musa'lar hayatın eksikliklerini düzeltir; oyun, şarkı ve ritm, logos ve armoniyi birleştiren horon'la ona iyi bir düzen katarlar” (176 [IX 14, 7]). Çünkü genel olarak “sanatlar Musa'lardan geliyordur” (Plato, *Soçineniya* 1990: 226 [Alcib. I 108 e]) der Platon.

Antik Yunan felsefesinin, Musa'ların estetiğiyle ilgili konularından sürekli kaçınması dikkat çekicidir. Antik felsefe ve özellikle Platon dönemi için bu problemlerin çok önemli olmadığı anlaşılmaktadır. Bu felsefe için estetik; etik'ten kaynaklanır ve bu yüzden ikincildir. Sanatın estetik bileşeni eğlence elemanıdır. Felsefe eğlencenin ihtiyacını kabul eder ama çok sıkça onun birincil olmadığını da altını çizer. Çünkü insanın iyiliği ve ahlaki durumu ona bağlı değildir. Felsefeye göre bu nitelikler, sanatın etik bileşeni ile belirlenir. Böyle bir sanatın örneği ise Musa'ların dünyasında bulunmaktadır.

Musa'lar, insanların ahlaki şifacıları olarak da biliniyordu. Platon der ki: “Tanrılar bize acıyarak koro arkadaşı ve kılavuzu olarak Apollon'u ve Musa'ları vermişler” (*Yasalar* 1998: 102 [*Legg.* II 665a]). Platon ayrıca, müzik etki araçlarından hangisinin daha faydalı olduğunu da belirtir: “Ritim de onlar (Musa'ların A.İ.) tarafından bize, o sıkça uğradığımız ruhumuzun düzensiz ve hoşnutsuz haline karşı bir araç olarak verilmiştir” (*Soçineniya* 1994: 450 [*Timaëus* 47d]).

Musa'ların sanatı, zihinsel durumu ideal olamayan bir insan için evrensel bir çare olarak gösterilmektedir. Umutsuzlukta olan bir insan, Musa'ların müziğine yönelir:

*Beklenmeyen keder aniden birinin ruhunu ele geçirir ve
içini üzüntü ile kurutursa, Musa'ların bir hademesinin şarkısını
dinlemek yeterli olacaktır...
anında kederini unuttur; kaygılarından umursamaz olur;
Tanrıçaların armağanından tamamen değişir* (Hesiod 2001: 23-24 [98-103]).

Felsefe için, sanatın tüm bileşimlerinden en ön plana ethos çıkmaktadır. Musa'lar sanatının tüm yararını algımlarken Platon gerçek bir “eğitim filozofu” olarak çocukların, en erken yaştan itibaren, Musa'ların “doğru” sanatıyla tanıştırılmasının gerekli olduğunu söyler. Platon, başlangıçtaki eğitimin Apollon ve Musa'ların aracılığı ile gerçekleştiğini ifade eder (*Yasalar* 1998: 85-86 [*Legg.* II 653 a-e]). Bundan dolayı da “Musa'ların horonu” gençliğin eğitiminde de şart olarak görmektedir.

Böylece, Musa'lar antikitede ahlaki düzen ve sanatsal mükemmeliyet idealarını temsil etmektedir. Ancak bir antik Yunanlı için böyle bir vaziyete girmek çok da kolay değildir. Bir insanın, yani şairin ya da müzisyenin böyle bir seviyeye ulaşması için, önemli bir şartın – Musa'ların ona lütufkâr olması – gerçekleşmesi gerekiyordu. Bundan dolayı,

Musa'ların antikitede en önemli fonksiyonu, şaire ilham vermesidir¹⁹. Antik bir şaire²⁰ Musa'lar tarafından verildiği ilham²¹ mükemmel bir eser yaratılmasının garantisidir:

*Musa'ların sevdiği insan mübarektir,
Ağızından akan sesi de mübarek!* (Hesiod 2001: 23 [82-94]).

Bundan dolayı, antik dönem şairleri ve hatta filozofları Musa'lara ilham için sürekli hitap ederlerdi. Biçimsel olarak bu hitap, eserin en başında şiirsel bir çağırış olarak ifade edilirdi. Antik şair, sanatsal yaratılış için Musa'nın tasvibini isterdi. Büyük bir anlamda bu, ahlaki yönlendirme isteği de içerirdi. Daha önce bahsedildiği gibi, bu kriter antikitede, özellikle onun erken ve orta periyotlarında ve özellikle felsefe için herhangi bir eserin ayrılmaz bir bileşenidir. Bundan dolayı, şair Musa'yı ilk önce eserin ruhani, ahlaki ve entelektüel niteliklere sahip olması için çağırırdı. Bunun için hemen hemen her eser, şairin Musa'ya hitabı ile başlardı: "Eserin birinci sayfasında, ilk satırların önünde Musa'nın adı hakikat damgası, gerçek bilgelik ve sanatsal mükemmeliyetin garantisi idi" (Vasilyeva 2008: 190). Antik Yunan kültürünün kendisi de, Musa'lara atfettiği sıfatlarında bunu ifade etmiştir. Musa - "şarkıyı başlatan", "şarkıyı söyleyen", "şarkıyı yaratan"dır. Bu ve bunlara benzer tanımlar, Yunan ve Roma edebiyatında Musa'lara daima eşlik ederler" (Gertzman 1995: 16). Çoğu zaman antik Yunan şairlerinin hitap ettiği tanrıça belirli bir Musa değil de, Musa'ların genelleştirilmiş bir tipi idi. Bunu antikitenin birçok şairinde görmekteyiz. En parlak örnekleri Homeros'un eserlerindedir: "Musa'm, bana Hermes'in sevgili oğlu Pan'ı anlat" (*Ancient Hymns* 1988: 124 [IXX, 1]). "Musa, Hermes'i övelim" (a.g.e: 74 [III, 1]). İlyada ve Odisseia da şairin Musa'ya hitabı ile başlar: "Söyle, Tanrıça²², Peleusoğlu Akhilleus'un öfkesini söyle" (*Ilyada* 2001: 73 [I,1]) ve "Anlat bana, tanrıça, binbir düzenli yaman adamı..." (*Odyseia* 2000: 33 [I,1]). Tüm bu örneklerde ortak bir yön vardır. O, kısacası, şairin, yaratıcılığı için bir yardım talebidir. Bunun için, Musa'ya yapılan hitap antik bir şair için çok önemli ve değişmez bir kuraldı. Eserin sadece başında değil, devamında da daima Musa'lar çağrılır. Platon, çok karmaşık ve önemli konularda Musa'lara; onların konunun aydınlatılması için hitap eder (*Devlet* 2006: 328-331 [Rep.VIII 546a- 547e]). Genel olarak, antik Yunan felsefesinin Musa'lar mitolojisine bakışı - gerçek ve koşulsuz bir kutsamadır. Platon'un akademisinde Musa'lar mabedinin var olduğu bilinmektedir. Ona benzeyen bir mabedin, Aristo'nun lisesinde de yer aldığı bilinmektedir. Mitolojinin geleneği o kadar güçlü ve temelli idi ki, felsefenin hızlı, çok kapsamlı ve derin gelişmesine rağmen, onun mitolojiye bakışı asırlar boyunca değişmemiştir. Bu olay Musa'lar mitolojisinin antik kültürde çok etkili ve güçlü olduğunu göstermektedir. Bu geleneğin ilginç formlarına da şahit olmaktayız. Örneğin, bazı metinlerde şairler, Musa'lar tarafından bilinçlerini tamamen alınmış durumunda olduğunu gururla söylemektedir. Bu durum antikitede bir şair için en iyi ve en çok istenen şeylerden biridir. Örneğin, Lucianus Samosatensis'te Hesiodos kendisini bu şekilde beraat ediyor: ona göre, o kendisi değil, ama Musa'lar onun ilhamını yönetirler ve bundan dolayı da onun kehanetleri için o değil Musa'lar sorumludurlar (Lucianus Samosatensis, *Talk to Hesiod* 4-6). Bu şekilde, antik kültürü bir şairin, tanrısal ilhamı, tanrısal iradesi ve tanrısal sanatın dünyevi olarak

¹⁹ Musa'ların bu anlamı günümüze kadar ulaşmış ve hala aktüel kalmıştır. Ancak, bu fonksiyonun tarihsel gelişimi, onun antik esasının, yani Musa'nın şairi ahlak açısından eğitmesi olanı tamamen yitirildiğine götürmüştür. Son birkaç yüzyıl, Musa'nın verdiği ilham ancak bir estetik durumu olarak algılanmaktadır.

²⁰ Şair kavramı antikitede birkaç kültürel rolü kapsamaktadır. Antik Yunanistan'da bir şair sadece şair değil, o aynı zamanda bir müzisyen (çünkü şiir şarkı gibi ve bir enstrüman eşlikli ile ifa edilirdi) ve hatta daha genel olarak bir sanatçıdır. Bu çalışmada şair kavramı antik anlamında kullanılmaktadır.

²¹ Antik anlamında *ilham* kavramı daha genel olan *tanrısal armağan*, *yetenek* kavramı ile eşittir.

²² Antik Yunan edebiyatında, "Tanrıça" hitabesi sıkça "Musa" anlamında kullanılmaktadır.

cisimlendirilmesi için bir nakledici olduğunu belirtmektedir. Böyle bir şey, gerçek şairi insanların arasında özel yapmaktadır ve bu olay Antik Yunanistan'da çok iyi algılanmıştır:

*...ozanlar saygı görürler ve değerli bilinirler
Bu yeryüzünde yaşayan tek mil insanlar arasında,
Çünkü Musa öğretmiştir onlara ezgi söylemeyi,
Musa çok sever ozanlar soyunu* (Homeros, Odysseia 2000: 148 [VIII 479—481]).

Bu metinden, antikitede bir şairin yerinin, tanrıların ve insanların arasında bir yerde olduğu inanıldığını anlarız. Ve her insan için bu çok cazip olan basamağa ancak Musa'lara açık olan ve onlardan ilham almayı bilen şair çıkabilir. Bu vaziyete ulaşan şair ise dünyaya barış, adalet ve ahlak getirir. Antikitede bu sürecin günümüzdekinden çok daha geniş anlamda algılandığı açıktır. Örneğin, Hesiodos'ta Musa'lardan etkilenen insanlar sadece sanatla ilgili olanlar değil toplumda idarecilik rolünde olan, kısacası devlette karar vermek yükümlülüğü olanlardır. Çok sayıda insanı etkileyebilen bu önemli kararlar, Musa'lardan gelmezse adaletli olamaz:

*Eğer Kronus'un kızları birini ayırt etmek isterse,
Eğer görürse ki o, Zeus'un beslediği çarların soyundandır —
Tatlı çiyi ile o mutlunun dilini islatırlar.
O vakit ağzından hoş sözler akar. Ve tüm halk
Böyle birine mahkemede ciddi gerçeği ile uyumlu olan
kararlarını nasıl verir diye bakar.
Zeki kararlı bir sözle
Büyük kavgayı bile anında bitirmeyi iyi bilir...
İnsanlar onu tanrıları gibi hürmetle karşılar.
Bir toplantıya katılırsa, orada da her kesin arasında müstesna durur,
Bu işte Musa'ların insanlara verildiği tanrısal armağandır..."* (Hesiod 2001: 23 [82-94]).
Ancak Musa'lar bu yeteneği hem verebilir hem geri alabilirler. *İlyada*'da böyle bir metin buluyoruz:
*...Musalar buluşmuşlardı eskiden Doiron'da,
Keseceklerdi Trakyalı Thamyris'in şarkısını.
Oikhalia'dan gelmişti Thamyris,
Oikhalia'lı Eurytos'un yanından,
Kendine güveniyor, övünüyordu,
Kalkanlı Zeus'un kızları, Musa'ları bile
Yenerim diyordu şarkı söylemede..
Onlar da kızdılar, kör ettiler onu,
Tanrısal şarkıyı aldılar elinden, çalgı çalmayı unutturdular ona²³*
(Homeros, İlyada 2001: 106-107 [II 594-600]).

Bu metin, genel olarak tanrıların insanlardan daha önce onlara verilmiş yeteneği geri almasını anlatan efsaneleri tekrarlamaktadır²⁴. Bütün bu mitosların süjesi aynı konudan ibarettir: yetenekli bir insan, kendisini ona bu yeteneği armağan eden tanrıdan daha yüksek görür. Sonuç olarak bu yetenek o insandan geri alınır. Bunun için, antikitede Musa'ların insana verdiği yetenek ya da ilhamın daimi olduğunu hiçbir zaman algılanmamıştır. Bir insan onu hak etmeli, doğru kullanmalı ve ondan geri alınmaması için Musa'lara sürekli ricada bulunmalıdır. Yukarıda verilen tüm bu metinler dikkatimizi Musa ve şair arasındaki ilişkiye odaklar. Ancak yaratıcılık sürecini, sadece Musa ve şairin arasındaki iletişimde bittiği gibi bir sonuca varmak son derece yanlış olurdu. Bu sanatsal sürece bir karakter daha iştirak etmektedir. O da "dinleyici"dir. Onun için sanat eseri yaratılır ve o, bu sanat sisteminde en önemli bileşendir. Antikitede, şairin sadece ve sadece bir enstrüman-Musa'nın enstrümanı - tanrıça ve insanların arasında bir geçiş aracı

²³ *Mythographi Vaticani*'den aynı efsane: "Derler ki, Thamyris adlı biri bir kâhin idi. Bir de şunu derler: Musa'lar, onlar ve Apollon ile şarkı söylemede yarışmaya kalktığı için, onun gözlerini kör etmişler" (209 [II, 95]).

²⁴ Bu tür mitosların en parlak örneği Apollon'un ve Marsyas'ın yarışması mitosudur.

olduğunu çok iyi algıladı. Platon'da Musa'ların şaire nasıl ilham verdiğine dair çok ilgi çekici bir metin vardır. Platon, bu süreci sadece basit bir etki dışına çıkarmakta ve bütün bu sistemi bir mıknatıs gücü ile kıyaslamaktadır: "Böylece Musa bazılarını ilham dolu yapar, onlardan ise bu güç zincir gibi diğerlerine de geçer" (Plato, *Soçineniya* 1990: 376 [Ion, 533e]). Platon burada, sanatın tanrı tarafından yaratıldığını ve şair aracılığıyla insanlara aktarıldığını geleneksel antik düşüncesi ile ifade eder. Ayrıca, Platon metaforik olarak yaratıcılık sürecini onun dinamiğinde gösterir. Bunun dışında Platon'un ifade ettiği şu fikir de çok önemli: "zincirin" son halkası – dinleyicidir ve tüm bu eylem ona odaklıdır. Ancak, Platon'un şairi önemsizleştirdiğini de düşünmemek gerekir. Çünkü antikitede şairin, tanrısal ilhamı algılayabilen pek az kimseden biri olduğu bilinmektedir.

Bu konuyla ilgili hem Platon'da hem genel olarak antikitede ilginç bir fikir oluşturulmuştur. Daha önce de bahsedildiği gibi, Musa'lar mitolojisi şartlarla dolu bir gelenektir. Bu, ilham kavrayışı ile de çok büyük bir derecede ilgilidir. Platon, antikitenin anlayışını özetleyerek şu ilginç fikrini öne sürer: Musa'nın insana ilham vermesi ancak insanın aklını kaybetme durumunda gerçekleşebilir. Platon ayrıca çok açık bir şekilde şunu söyler: "insanda bu armağan (akıl A.İ.) açıkken, o (şair A.İ.) yaratıcılığa ve kehanete kapalıdır" (Ion: 377 [534b]). Daha önce bahsedildiği gibi bu soruna olan yaklaşım Antikite için çok gelenekseldir. Demokritos'ta şunu okumaktayız: "Delilik olmadan hiçbir büyük şair olamaz" (Makovelsky 1955: 175 [De divin. I. 38, 80; akt. Cicero De oral. II 46, 194]).

Burada da yine antikite, çok doğal bir şekilde kendi yarattığı felsefi kuralları yansıtmıştır. Biz bir kere daha o antik diyalektiğe – bir şey alınmadan başka bir şey verilmez fikrini oluşturan denge kavramının antik anlayışına değinmekteyiz. Burada düşüncenin tüm gerginliği ancak tercih problemine odaklanmaktadır. Bu tercih yapılmazsa, insan kendi ilk baştaki durumunda kalmaktadır. Antik Musa, şairin sanat uğruna aklını feda etmesini ister. Bu anlayışa göre, tanrısal sanat seviyesine yükselmek için dünyevi mantaliteden vazgeçilmelidir. Antikite, özellikle de Musa'lar mitolojisinde bu iki kavramı (sanat ve mantık) ve onların arasındaki ilişkiyi yeteri kadar gerginleştirip, birbirine karşı koymuştur. Kültür ve felsefenin bu iki kavramı birbirine yakınlaştıran ve onların sanatta dengeli bir şekilde birleştirilmesinin ihtiyacını algılamasına kadar uzun bir zaman geçecektir.

SONUÇLAR

Bu çalışma, antik Yunan tarihçisi Diodoros'un tek bir cümlesi ile sonuçlanabilir. Diodoros şöyle der: "Musa'lar masumdur, çünkü sanatla ilgili tüm iyilikler masumdur" (Siculus 2000: 22 [IV, 7,3]). Ancak bu anlayış, günümüzdeki dünya görüşüne antagonist olduğu için, bu fikrin analizi, hem onun daha iyi kavranması, hem de bu çalışmanın özetlenmesi ve sonuçlandırılması için yararlı olacaktır. Söylenecek olan ilk şey şudur: Günümüzdeki sanat, Diodoros'un bu antik maxima'ya²⁵ tamamen zıt olan kanuna göre gelişmektedir. Günümüzde şair ve onun sanatı, sanat ve dinleyici arasındaki ilişkiler hemen hemen hiçbir zaman ahlak açısından değerlendirilmez ve bu tür ahlaki ilişkilerin var olduğuna da dikkat edilmez. Antik Yunanistan'da ise bu anlayış başrolü oynar. Böyle bir anlayışın var olduğuna çok sayıdaki antik metin tanıklık etmektedir. Bunların en parlak örneklerinden biri ise – Musa'lar mitolojisidir. Görüldüğü gibi antik Musa'ların geleneği en yüksek ahlaki prensiplerle ilgilidir. Bu ahlaki idealler antik inançlara göre, insanların dünyasına aktarılmalıdır. Ancak, burada biz birçok kısıtlama ve koşullarla karşı karşıya gelmekteyiz. Bir yaratıcının, Musa'lardan saf bir bilgi alması ve sanatsal bir eylem aracılığıyla onu gerçekleştirmesi için, bazı ahlaki niteliklere sahip olması gerekmektedir. Bu,

²⁵ Maxima (lat. maxima régula (sententia)) – prensip, genel bir kural, kısa ve net söz.

Platon'un ifade ettiği gibi "zincirin" işlemesi için en önemli koşuldur. Böylece, bir yaratıcının ahlaki saflığının, onun sanatsal sürecinin ayrılmaz bir şartı ve hatta "gerçek" sanatın yaratılmasının da bir garantisi olduğunu söyleyebiliriz. Bundan dolayı, antik dönem mantalitesine göre, tek doğru olan sanat süreci şu şekilde gerçekteşebilir: Sanatın kaynağı Musa'dır. O, uygun ahlaki niteliklere sahip olan şaire ideal bir ilham vermektedir. şair ise öyle bir eser yaratır ki o eser, "zincirin" son halkası olan insanın ahlaki durumunu değiştirip yükseltecektir.

Diodoros'un yukarıda alıntılanan fikrinin, günümüzde zor algılanabilir oluşunun ardında yatan bir faktör de modern sanatın ahlaki değerinin olmamasıdır. Daha doğrusu, günümüzdeki bakış açısı, sanat eserinin ahlaki yönü dışında onun her türlü değerlendirmesini yapar. Sanat bilimi ve sanat eleştirisini bir eserin profesyonel, estetik ve teknik niteliklerinden, onun teorisi ve tarihçesinden söz ederler. Ancak, sanatı, onun ahlaki nitelikleri, onun ethos'u, yani bu sanatın insanların ahlaki üzerindeki etkisi açısından değerlendirenlerin sesleri var olsa da duyulmuyor. Bazı sosyal sebeplerden dolayı, bu bakış, dünyamızda hemen hemen imkânsız hale gelmiştir. Antikitede ise bir sanat eserinin değerlendirme sistemi, günümüzdekine tamamen zıttır. Sanat eserinin öncül ve onun temeli oluşturan niteliği - onun ahlaki bileşenidir. Tüm diğer faktörler ya hiç değerlendirilmez ya da daha az detaylı ve dikkatli değerlendirilirdi. Antik sanatının ahlak açısından kusursuz olduğunu söyleyebilir miyiz? Tabii ki hayır. Bu kadar kati bir cevap için, Diyonisus'un orgiyastik müziği ve bu müziğin daha sonraki gelişmelerini hatırlamak yeterli olacaktır. Bu tür sanatın, günümüzdeki sanat biliminin tanıdığı tüm kültürlerde var olduğu bir gerçektir. Burada önemli olan, yüksek kültürün (örneğin mitoloji'nin) ve felsefenin böyle bir sanata karşı pozisyonudur. Antik Yunan mitolojisi ve felsefesi, bu konuda çok net ve kati bir duruş sergilemişti. Bu duruş, bu sözlerle özetlenebilir: sanat, insanı daha iyi ve ahlaklı yapmalıdır. Bu pozisyonu en parlak olarak Musa'lar mitolojisinde görmekteyiz, ama sadece onda değil. Bu fikir antikitede o kadar evrenseldi ki, onun yansımalarını diğer mitolojik geleneklerde de (örneğin Apollon'un²⁶ geleneğinde) çok açık olarak görebiliyoruz. Bunun dışında, felsefe çerçevesinde de (Sokrates, Damon, Platon, Aristoteles) bu fikrin üzerinde yeterince durulmuştur. "Kötülük getiren sanat yaşamamalıdır" - bu, antik kültürü ve felsefesinin pozisyonudur. Bu şekilde, antik kültürü ve felsefesi sanat ethos'u fenomenini yaratmaktadır. Farklı antik metinlerde gördüğümüz gibi, bu fenomenin kökenleri mitolojiye, özellikle de Musa'lar mitolojisine uzanmaktadır. Sanat yardımıyla ahlaki şifalandırma ideası, hem ruhsal hem fiziksel açıdan ideal Musa'ların karakterlerinde şekillenmiştir. Bu mitolojide her şey bu ideanın cazip olması için yapılmıştır. Musa'lar mitolojisi güçlü estetik manyetizmaya sahiptir, ama onun değeri, çok güzel olsa da dış görünüşünde değil, sanatın etik gücü ideasında saklıdır. Bu fikir antik insanı heyecanlandırıp ilk önce onu açıklayan efsaneleri yaratırır, sonra da onun üzerinde derinlik ve kapsam anlamında eşsiz olan felsefi teorileri (ethos, mimesis, katharsis) inşa ettirmektedir. Daha sonra da Ortaçağ'da kendi gelişimini (dini felsefesi kapsamında) bulan bu teorilerin temelini Musa'lar mitolojisi oluşturmuştur ve belirtmeliyiz ki bu mitoloji güncel felsefi ve sanatsal açıdan incelenmeye son derece elverişlidir.

*Doğa ve kadere direnmemiz neden?-
Bu sesler, ne tutku fırtınaları ne de mücadeleye çağrı-
Azaptan kurtuluşu iletir yeryüzüne²⁷(Fet 1982).*

²⁶ Antik Yunanistan'da Apollon'un lakabı Musagetos (ant.Yun.Mουσαγέτης) - Musaların reisi idi (Dvoretzkiy, 1958: 1111).

²⁷ Tercümesi: Nevin Engin

KAYNAKLAR

- Antichniye Gimny (Ancient Hymns)*. 1988. haz. ve düz. A. A., Taho-Godi, Moskva: Moskovsky Universitet.
- Athenaios. 2004. *Deipnosophistai*, Moskva: Nauka.
- Ausonius. 1993. *Opuscula*, çev. M. Gasparov, Moskva: Nauka.
- Dvorezkiy, I. 1958. *Antik Yunanca – Rusça Sözlük*, Moskva: Gosudarstvennoye izdatelstvo inostrannih i nazionalnih slovarey.
- Fet, A. 1982. *Soçineniya*, Moskva: Hudojestvennaya Literatura.
- Gertzman, Y. 1995. *Muzıka Drevney Grezii i Rima (Antik Yunanistan ve Roma müziği)*, S.Petersburg: Aleteya.
- Hesiod. 2001. *Theogony*, çev. V.Yarkho, Moskva: Labirint.
- Homer. 1967. *Iliad ve Odyssey*, Moscow: Hudojestvennaya Literatura.
- Homer. 1988. *Ancient Hymns*, çev. A. A. Taho-Godi, Moskva: MGU.
- Homer. 2001. *İlyada*, çev. A. Erhat ve A. Kadir, İstanbul: Can.
- Homer. 2000. *Odysseia*, çev. A. Erhat ve A. Kadir, İstanbul: Can.
- Makovelsky, A. 1955. "Fragmenty Demokrita i Svedetelstva ego Ucheniya", *Materialisty Drevney Grezii*, Moskva: Politicheskaya Literatura, 53-178.
- Mythographi Vaticani*. 2000. Moskva: Aleteya.
- Nekrasov, N. 1854. *Soçineniya*, Moskva: Sovremennik.
- Pausanias. 2002. *Description of Greece*, çev. S.Kondratyev, Moskva: AST.
- Pindar. 1830. *Odes*, London: Henry Colburn & Richard Bentley.
- Plato. 2006. *Devlet*, çev. I.Soner, İstanbul: Kaynak Yayınları.
- Plato. 1990. *Soçineniya*, I, çev.V. Solovyev, Moskva: Misl.
- Plato. 1994. *Soçineniya*, III, çev. S.Averinzev, Moskva: Misl.
- Plato. 1998. *Yasalar*, çev. C. Şentuna, ve S.Babür, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Plato. 1991. *Phaedr*, çev. H. Akverdi, İstanbul: MEB Yayınları.
- Plutarchos. 1990. *Quaestiones convivales*, çev. M. Gasparov, Leningrad: Nauka.
- Porphyry. 1986. "Pythagoras' life", *Lives of Eminent Philosophers*, Moskva: Misl, 416-426.
- Pseudo-Apollodorus. 1972. *Bibliotheca*, çev. V.Boruhovich, Leningrad: Nauka.
- Siculus, D. 2000. *Bibliotheca Historica*, çev. O.Tsybenko, Moskva: Labirint.
- Tranquilli, C. 1964. *De Vita XII Caesarum*, çev. M. Gasparov ve Y. Staerman, Moskva: Nauka.
- Vasilyeva, T. 2008. *Poetika Antichnoy Filosofii*, Moskva: Triksta.